

¹⁹ Краткий психологический словарь / Сост. Л. А. Карпенко; под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – М.: Политиздат, 1985. – 355 с. – С. 30.

²⁰ Богинский В. Е. Вказана праця. – С. 23.

²¹ Зорин Г. А. Вказана праця. – С. 160.

²² Костицкий М. В. Вказана праця. – С. 247.

²³ Зорин Г. А. Вказана праця. – С. 187.

²⁴ Доспулов Г. Г. Психология допроса на предварительном следствии [Текст] / Г. Г. Доспулов. – М. : Юридическая литература, 1976. – 112 с. – С. 43.

²⁵ Коновалова В. Е. Вказана праця. – С. 74.

Резюме

Гурова А. М. Рефлексивне мислення в механізмі подолання психологічних бар'єрів при допиті.

Статтю присвячено з'ясуванню взаємозв'язку рефлексивного мислення та психологічних бар'єрів при допиті. Автор аналізує різні підходи щодо визначення поняття психологічного бар'єру та його співвідношення з окремими психічними процесами. У результаті дослідження механізмів рефлексивного мислення та психологічного бар'єру було виявлено їх спільний елемент – прогнозування, виходячи із ключового значення якого, встановлено взаємовиключність аналізованих категорій. Крім того, зроблено висновок про те, що різниця у глибині рефлексивного мислення допитуваного і допитуючого та конфліктна ситуація допиту знижують значення рефлексивного мислення для подолання психологічних бар'єрів.

Ключові слова: рефлексивне мислення, психологічний бар'єр, прогнозування, допит.

Резюме

Гурова А. М. Рефлексивное мышление в механизме преодоления психологических барьеров при допросе.

Статья посвящена установлению взаимосвязи рефлексивного мышления и психологических барьеров при допросе. Автор анализирует различные подходы к выяснению понятия психологического барьера и его соотношение с отдельными психологическими процессами. В результате исследования механизмов рефлексивного мышления и психологического барьера обнаружен их общий компонент – прогнозирование, исходя из ключевого значения которого установлено взаимоисключаемость анализируемых категорий. Кроме того, сделано вывод о том, что разница в глубине рефлексивного мышления участников и конфликтная ситуация допроса снижают значение рефлексивного мышления для преодоления психологических барьеров.

Ключевые слова: рефлексивное мышление, психологический барьер, прогнозирование, допрос.

Summary

Gurova A. Reflective thinking in the mechanism to overcome psychological barriers during interrogation

This article is devoted ascertainment of correlation reflective thinking and psychological barrier during interrogation. The author analyzes the different approaches to the definition of a psychological barrier and its relationship with individual mental processes. The study of the mechanisms of reflective thinking and psychological barrier was discovered their common element – a prediction based on the key value of which is set mutually exclusive by analyzed categories. In addition, it is concluded that the difference in the depth of reflective thinking and conflict situation is questioning the circumstances that reduce the value of reflective thinking to overcome psychological barriers.

Key words: reflective thinking and psychological barrier, predicting, interrogation.

Отримано 15.11.2013

УДК 341.01

К. О. ЛИТВИНЕНКО

Кирило Олександрович Литвиненко, студент II курсу магістратури Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СУВЕРЕНІТЕТ РОЗУМУ: ТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Наразі поняття суверенітету у юридичній літературі, як правило, ототожнюється з державним суверенітетом, який розуміється як повновладдя всередині держави та незалежність від будь-якої вищої влади у міжнародних відносинах¹. Також це невідчужувана якість незалежної держави, що символізує її політико-правову самостійність, вищу відповідальність та цінність як первинного суб'єкта міжнародного права². Втім, класична концепція суверенітету нині дискутується. Причинами цього стали намагання обґрунтувати суверенітет таких різноманітних суб'єктів, як особистість, регіони, народності, парламенти, Бог, традиційні протиріччя між державним та правовим, економічним розумінням суверенітету³, питання обмеження державного суверенітету правами людини, розмивання традиційного державного суверенітету в силу певних

об'єктивних факторів тощо. Дана робота має на меті дослідити розвиток ідеї суверенітету, як такого і запропонувати новий підхід до виявлення джерела суверенітету та механізмів його реалізації через принцип суверенітету розуму.

Актуальність дослідження для України обумовлюється передусім її нинішнім геополітичним становищем. Глобалізація, що проявляється, зокрема, і в інтеграційних процесах на Європейському континенті, уже найближчим часом неодмінно поставить питання про обмеження державного суверенітету країни, делегування його частини інтеграційному, а, може, й глобальному утворенню. Розуміння природи і джерел суверенітету є фундаментальною основою для правового аналізу та вирішення такого питання.

Загалом питання суверенітету є досить розробленою темою в українській правовій науці. Серед науковців, які активно займалися цією проблемою, можна назвати М. В. Буроменського, О. Ф. Скакун, Н. К. Шапталу, І. І. Лукашука та багатьох інших, оскільки дане питання з різних сторін висвітлюється у роботах з теорії держави і права, конституційного права та загального міжнародного права.

Для того, щоб сформулювати робоче визначення поняття суверенітету розуму, автор вважає за доцільне спочатку дослідити історичний розвиток концепту суверенітету в правовій доктрині, акцентуючи увагу передусім на тому, як при цьому змінювались уявлення про джерела суверенітету та його суб'єкт, тобто, про суверенів.

У період Середньовіччя *suprematis* чи *supremapotestas* (з лат. «вища влада», ці поняття стоять в одному етимологічному ряді з суверенітетом⁴), по суті, до певного часу реально не існувало. У період феодальної роздробленості правителі країн Західної Європи були залежними від власних васалів. Основна маса феодалів (ар'єр – васалів) не підкорялася королю, як, втім, і іншим найбільшим феодалам, оскільки діяв принцип: «васал мого васала – не мій васал»⁵. Зрозуміло, що така розпорошеність влади не сприяла ефективному управлінню ресурсами всередині держав, робила вкрай хитким становище монархів, спричиняла свавілля та недотримання правових норм. Визрівала необхідність появи обґрунтування верховної влади в державі.

Другим фактором стало зміцнення ролі Римської церкви. У Середні віки влада государів у Європі була обмежена Католицькою Церквою. Як вважають деякі дослідники, вже на самому початку XI ст., коли папа Григорій VII оголосив державу «справою диявола і творінням гріха», маючи на увазі, що лише Церква може освятити її, був запущений той процес, який привів до руйнування всієї конструкції: реакцією на спроби повністю підпорядкувати державу Церкві стала розробка концепції держави як суто світського установи. Інші автори вважають, що фатальну роль відіграли спроби перетворити католицький світ на універсальну державу (імперію), незалежно від того, чи здійснювалися вони папами, чи імператорами Священної Римської імперії⁶.

Сам термін «суверенітет» був введений в науку французом Жаном Боденом і розумівся ним як необмежена та безстрокова верховна влада монарха в державі, що належить йому в силу його природних прав⁷. Таке визначення мало на меті обґрунтувати необхідність обмеження впливу Римської церкви на ведення самостійної внутрішньої та зовнішньої політики держав Західної Європи.

Противагою церковній владі мав стати суверен. Ним виступав король, імператор – людина, яка отримувала повноту влади за фактом свого народження. Слід також зазначити, що для Бодена, як і для його послідовника Шарля Луазо, суверенітет пов'язаний не з особистістю правителя, не важливо, наскільки високого рівня, й із самою державою. Суверен – це той, хто діє не для власного блага, а для блага держави, *ResPublica*⁸.

Згодом, поняття суверенітету почало включати в себе повноту влади на певній території. Саме з прив'язкою до певної визначеної території держав гарантувався суверенітет Вестфальським договором 1648 року.

З часом почалися змінюватися погляди на джерела суверенітету та його функції. У феодальний період влада Церкви та монархів розумілась як така, що походила від Бога, а тому її легітимність не обговорювалась. Втім, розвиток науки, техніки, а, отже, і соціальних відносин, зумовив появу нових поглядів на цю проблему. Якщо в період Середньовіччя вважалося, що суверенітет – якість, що характеризує правителів в силу самого їхнього існування, точніше, суверенітет сходиться на них з неба через посередництво папи при акті коронування, то французькі буржуазні мислителі змогли знайти і обґрунтувати нове джерело суверенітету – суспільний договір, учасниками якого є громадяни, але не кожен окремо, а колективно – як єдиний народ.

У XVI ст. Томас Гоббс виводив появу держав з укладення суспільного договору, яким окремі індивіди обмежили свої певні природні права на користь вищого суверена (держави) задля захисту себе від «війни усіх проти всіх», а також з метою регулювання нормальної соціальної взаємодії⁹.

Жан-Жак Руссо заперечував уособлення суверенітету в монарху, а натомість надав концепцію народного суверенітету, за якою необмежена та невідчужувана повнота влади в державі належить «колективній істоті», абстрактному народу, який стає таким при укладанні первинного суспільного договору. «Подібно до того, як природа наділяє кожну людину необмеженою владою над усіма частинами її тіла, суспільна угода дає політичному організму необмежену владу над усіма його членами, і ось ця влада, яку направляють загальною волею, носить, як я сказав, ім'я суверенітету»¹⁰.

Концепцію народного суверенітету Руссо, яка виводить джерело влади в державі від народу, на думку багатьох дослідників, мала свої недоліки. У контексті даної роботи важливо звернути увагу на доробок Емануеля-Жозефа Сійєса, який розмірковував так: якщо абстрактна воля народу не може бути представлена, то нація – цілком може. Тому слід говорити не про суверенітет народу, а про суверенітет нації, що являє собою не просто територіальне об'єднання, а й джерело закону. Для Сійєса мета народних зборів обмежу-

ється питаннями загальної безпеки, загальної свободи та суспільних справ. Приватні справи, зрозуміло, з цього списку виключаються¹¹.

Монізм, як основу концепції народного суверенітету, критикували і дослідники, яких умовно включають у групу французьких доктринерів, які вбачали в останній досить значні суперечності та підміну понять. Так, Барант вважав, що прихильники ідеї народного суверенітету «не наділяють суверенітетом реальних людей: тих, хто працює на полях чи на вулицях, а лише пропонують нам ідею народу, якого в реальності не існує»¹². Суверенітет як такий, на думку доктринерів, належить Розуму – розумінню ідей права, вищої справедливості тощо. У жодному разі суверенітет не мав слугувати для легітимізації узурпації влади окремою людиною чи групою людей. Так, лідер доктринерів Ройе-Коллар чітко розрізняв суб'єктів законодавчої влади та суверенів. На його думку, ніяка влада на землі не є суверенною, окрім влади Розуму. Суспільство у творчості Ройе-Коллара постає перед нами як арена безперервної боротьби між різними видами влади за право здійснення суверенітету. Але жодній владі не належить виключне право володіння суверенітетом¹³.

На думку Гізо, ніяка влада не є досконалою до тих пір, поки існує «зазор» між цією владою і вищим Розумом. Суверенітет не може бути присвоєний ні народом, ні правителем; суверенітет не існує ні як принцип, ані як мета політики. Будь-яка політична дія, згідно з Гізо, має співвідноситися з розумом, мораллю, справедливістю, істиною. Людські спільноти «нездоланно вірять» в суверенітет і прагнуть до нього, «бажають підкорятися йому і тільки йому, і це їх бажання є невичерпним». Єдиним легітимним сувереном є розум, істина, справедливість. «На зорі суспільства, – пише Гізо, – суверенітетом володів кожен індивід. Це було право сильного». Надалі правління привласнило собі суверенітет – так виникла тиранія¹⁴. Доктринери вважали суверенітет вродженим атрибутом чи характеристикою влади в державі – однією з їх основних ідей було те, що влада в державі має постійно доводити свою легітимність, інакше кажучи, відповідність цілям, для яких вона була утворена.

Застереження французьких доктринерів щодо протиріч у концепції народного суверенітету підтверджуються сучасними дебатами про співвідношення суверенітету та прав людини та пов'язаним з цим питанням правомірності гуманітарних інтервенцій. Звичайно, факт того, що джерелом суверенітету визнається народ, не заважає приходу до влади в різних кутках Землі політичних режимів, які нехтують правами своїх громадян, які в сукупності і є народом.

Французькі доктринери Дестют де Трасі та Віктор Кузен називали джерелом суверенітету не абстрактний народ, а абстрактний розум, посилаючись на те, що розум кожного окремого індивіда є особистим, а, отже, суб'єктивними є його уявлення про добро, справедливість тощо¹⁵.

На основі вищевикладеного автор пропонує своє бачення джерела суверенітету.

Беззаперечно, кожен індивід має право на володіння собою. Ще Джон Локк писав, що у кожної людини є право власності на свою особистість¹⁶. Г. Коен розвивав цю думку у своїй концепції права власності на самого себе наступним чином: «Кожна людина користується повним і винятковим правом контролю та використання себе і своїх можливостей і, отже, не зобов'язана надавати ніяких послуг або продуктів будь-кому іншому, якщо він не домовлявся їх надавати». Але таке володіння існує і реалізується в силу наявності у людини розуму – саме завдяки йому індивід усвідомлює себе як такого і може розпоряджатися собою, здійснювати над собою владу – як внутрішню, що буде полягати у можливості використовувати своє тіло та внутрішні ресурси, так і зовнішню – яка реалізується із вступом індивіда у соціальні відносини. Звідси можемо говорити про суверенітет розуму як повноту влади розумного індивіда над собою та можливість взаємодіяти з іншими індивідами. Соціальна взаємодія у формі договору тісно пов'язана із делегуванням частин такого суверенітету. Такі договори можуть бути різних видів та рівнів, одним з них є і суспільний договір, за яким індивід делегує частину свого суверенітету та бере на себе певні зобов'язання, а з іншого, користується усіма благами життя в суспільстві при певній формі організації останнього, якою, наприклад, є держава. Російський вчений В. М. Гессен на початку ХХ ст. описував постулати природної школи права наступним чином: «внаслідок природної рівності індивідів жоден громадянин, жодна, взагалі, частина народу не можуть і не повинні володіти винятковим правом на владу. Суверенітет повинен належати народові – тобто сукупності громадян; кожен з них, окремо, володіє відповідною часткою суверенітету»¹⁷. І володіння це є обґрунтованим, по-перше, в силу суверенітету розуму індивіда над ним самим, а, по-друге, тим, що сама ця влада в державі існує тільки завдяки делегуванню цим індивідом свого суверенітету.

Отже, суверенітет розуму для цілей даної роботи можна визначити як верховенство влади розуму індивіда над ним самим та можливістю останнього вступати у зовнішні взаємодії. Розмірковуючи над суверенітетом розуму, можна виділити у ньому дві класичні складові суверенітету – *imperium* – тобто, верховенство влади, у даному випадку, передусім особою над собою та *dominium*, тобто повнота суверенного володіння – особа володіє своїм розумом та тілом, а отже, результатами діяльності роботи свого розуму та тіла. В ситуації, коли б індивід опинився в абсолютній ізоляції від соціуму, його влада розповсюджувалась б на усе, чим він міг би фізично завладіти – привласнити. І наведені вище теоретики розглядали таку ситуацію, коли нічим не обмежений суверенітет кожного окремого індивіда призводить до неминучого конфлікту інтересів – війни всіх проти всіх. Для запобігання такій негативній ситуації індивіди вступають у суспільний договір. Обмеження суверенітету розуму шляхом делегування індивідом певних прав та обов'язків є основою появи соціальних утворень, у тому числі й держав. При такому делегуванні відбувається договірний обмін – індивід віддає частину своєї свободи, оскільки тепер змушений у своїх діях відповідати встановленим договірним правилам (і такі договірні правила стають нормами права, коли підтверджуються утвореною

за договором публічною владою), натомість же він отримує можливі переваги існування в такому соціальному утворенні, і, зокрема, гарантії безпечного існування, дотримання його прав і свобод, що також є невід'ємною складовою договору. Відбувається стратифікація індивідів у соціумі та набуття ними статусу (який можна вивести через свободи, дозволи, обмеження, заборони, відповідальність, санкції та права індивіда), а також суб'єктності – правоздатності й дієздатності.

Делегування суверенітету розуму приводить до набуття ознак суверенітету іншими соціальними утвореннями.

Можна простежити тенденції до прояву суверенітету розуму останніми десятиліттями. Тільки в другій половині ХХ ст. відбулося нормативне закріплення прав людини – як індивідуальних, так і колективних. Точаться активні дискусії щодо міжнародної правосуб'єктності індивідів, що наразі визнаються як кінцеві бенефіціари міжнародного права. Можна цілком очікувати, що характерною тенденцією трансформації нормативного масиву міжнародного права надалі буде втілена в його антропоцентризмі, у центрі системи якого буде саме індивід та суверенітет його розуму. Інтеграційні процеси, посилення ролі недержавних акторів у міжнародних відносинах (серед них як юридичні особи, так і окремі фізичні), все більший перехід «реальних» відносин у віртуальну мережу, словом, глобалізація все більше підмиває фундамент класичної моделі державного суверенітету, обмежує його, ставить питання щодо обмежень державного суверенітету та долі суверенних держав у майбутньому. Окрім вищого рівня політичної організації суспільства, не слід забувати про рівень національний та народний. Суверенітет розуму також є основою суверенітету національного та народного. Національний суверенітет наразі проявляється у праві націй на самовизначення, збереження своєї цілісності та ідентичності. З часів Вестфальського договору суверенітет визнавався саме за національними державами. Ідея співробітництва націй для підтримки міжнародного миру і безпеки, розвитку дружніх відносин та вирішення нагальних

На практиці принцип народного суверенітету вперше був закріплений у Конституції США такими словами: «Ми, народ Сполучених Штатів, щоб створити досконаліший союз, установити правосуддя, забезпечити внутрішній спокій, запровадити спільну оборону, сприяти загальному добробуту та забезпечити нам самим і нашим нащадкам блага свободи – видаємо і встановлюємо цю Конституцію для Сполучених Штатів Америки»¹⁸. Розуміння народу як джерела влади та суверенітету в державі закріплено в основних документах більшості держав світу.

Але останнім часом все частіше постає питання щодо суверенних прав етносів. Зрозуміло, що не всі етноси мають можливість бути представлені політично і далеко не всі нації є моноетнічними. Проблеми збереження етносів та забезпечення етногенезу можуть бути вирішені тільки за допомогою міжнародно-правового регулювання, для ефективності якого необхідним є, насамперед розуміння міри суверенітету етнічних груп та джерела цього суверенітету, яке можна визначити як колективний етнічний розум.

Ще одна тенденція, на яку варто звернути увагу, тісно пов'язана з настанням інформаційної епохи та утворенням нових соціальних мереж – як віртуальних, так і реальних. Якщо до цього результатом суспільного договору зазвичай виступало утворення з вертикальною ієрархією, тобто відбувалась певна стратифікація суспільства, то в умовах інформаційної революції з'явилися нові організаційні форми, які більше не вписуються в логіку централізації простору і звичайних центрів прийняття рішень. На зміну традиційним вертикальним ієрархіям приходять зростання горизонтальних відносин, що дуже часто перетинають соціальні та національні кордони, як стверджують експерти ЮНЕСКО у своїй доповіді, присвяченій питанням переходу людства до суспільства знань¹⁹. Глобальні соціальні мережі породжують, шляхом вже описаного механізму передачі частин свого суверенітету індивідами, нові соціальні утворення та форми організації таких утворень. Такі утворення невідривно пов'язані із соціальним, або ж колективним розумом, який складається із суверенних розумів спільноти індивідів, що взаємодіють у ньому. Розширення соціальних взаємодій при нинішньому розвитку інформаційних технологій поступово може дати змогу глобалізованому суспільству зробити якісний крок до повної інтеграції. І тут вже можна буде вести мову про суверенітет Людства.

На завершення можемо зробити такі висновки:

1. Концепція суверенітету має тривалий шлях становлення. Дискусії про природу та джерела суверенітету ведуться й донині.

2. Верховенство влади розуму індивіда над самим собою, можливість останнього вступати у зовнішні взаємодії, у тому числі щодо обмеження свого суверенітету при делегуванні своїх прав та обов'язків певному соціальному утворенню, можна визначити як суверенітет розуму. Принцип суверенітету розуму реалізується при утворенні будь-яких соціальних утворень.

3. Різноманітні фактори впливають на необхідність удосконалення міжнародно-правового регулювання як вже існуючих відносин, так і тих, що будуть виникати. Одним із них є поява глобальних соціальних мереж, що об'єднують людство та детермінують появу нових горизонтальних організаційних форм. Глобальний колективний розум, що оформлюється, також має суверенітет. Це теж потребує обґрунтування.

¹ Див. Лукашук И. И. Международное право. Общая часть: Учебник. – 3-е изд. – 2005. – 415 с.

² Моисеев А. А. Суверенитет государства в современном мире. Международно-правовые аспекты. – М.: Научная книга, 2006. – 246 с.

- ³ Дробязко С. Г. Суверенитет права в социальном правовом государстве // Демократия: сб. науч. трудов. – Минск, 1994. – Вып. 6. – С. 19.
- ⁴ Див. Мише П. Суверенитеты в неустойчивой среде // Коммунист. – 1991. – № 13. – С. 84.
- ⁵ История государства и права зарубежных стран. Часть 1 / Под ред. проф. Крашенинниковой Н. А. и проф. Жидкова О. А. – М.: Издательская группа ИНФРА М – НОРМА, 1997. – С. 217.
- ⁶ Филиппов А. Суверенитет // Апология. – 2005. – № 3. – С. 58–57.
- ⁷ Bodin, Jean Book 1 // Six Books of the Commonwealth – Les six livres de la République / Abridged and translated by M. J. Tooley. – Oxford: Basil Blackwell Oxford, 1955.
- ⁸ Див. Goyard-Fabre S. У-а-t-ilunecrise de souveraineté? // Revue internationale de Philosophie. 1991. – № 4. – Р. 463–464.
- ⁹ Див. Гоббс Т. Левиафан, или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского. Соч.: В 2 т. – Т. 2. – М., 1991.
- ¹⁰ Руссо Ж. Ж. Об Общественном договоре. – М.: Канон-Пресс-Ц, 1998. – С. 220–221.
- ¹¹ Аббат Сийес: от Бурбонов к Бонапарту / Состав., пер., вступ. ст. М. Б. Певзнер. – СПб.: Алетейя, 2003. – 224 с.
- ¹² Craiutu Aurelian. Liberalism under siege: the political thought of the French doctrinaires. USA: Lexington Books, 2003. – P. 139.
- ¹³ Див. Remusat Ch. de. Article dans «Globe» du 11 mars 1929 // Globe, 1929. – P. 156–157.
- ¹⁴ Див. Гизо Ф. Политическая философия: о суверенитете // Классический французский либерализм: сборник / Пер. с фр. М.: РОССПЭН, 2000. – 591 с.
- ¹⁵ Цит. по: Блэквеллский словарь западной философии. The Blackwell Dictionary of Western Philosophy. 2004. BlackwellPublishing. – P. 630.
- ¹⁶ Див. Локк Дж. Сочинения: В 3 т. – Т. 3. – М.: Мысль, 1988. – С. 137–405.
- ¹⁷ Див. Гессен В. М. Основы конституционного права (издание 2-е). – Петроград, издание юридического книжного склада «Право», типо-литография товарищества А. Ф. Маркс, 1918 г.
- ¹⁸ Конституция США [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://uk.wikisource.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%A1%D0%A8%D0%90
- ¹⁹ Див. Всемирный Доклад ЮНЕСКО К обществам знания, Париж, 2005 г.

Резюме

Литвиненко К. О. Суверенітет розуму: тенденції сучасного міжнародного права.

У статті досліджується історичний розвиток концепції суверенітету та основних доктрин, що склалися. Також увага приділяється найважливішим дискусійним питанням щодо суверенітету, які поставали в науці. Пропонується новий підхід до визначення природи та джерела суверенітету на основі принципу суверенітету розуму.

Ключові слова: принцип суверенітету розуму, історія міжнародного права, державний суверенітет, народний суверенітет.

Резюме

Литвиненко К. А. Суверенитет разума: тенденции современного международного права.

В статье исследуется историческое развитие концепции суверенитета и основных сложившихся доктрин. Также, внимание уделяется наиболее важным дискуссионным вопросам суверенитета, которые возникали в науке. Предлагается новый подход к определению природы и источника суверенитета на основе принципа суверенитета разума.

Ключевые слова: принцип суверенитета разума, история международного права, государственный суверенитет, народный суверенитет.

Summary

Lytyunenko K. The sovereignty of human reason: trends of contemporary international law.

The article examines the historical development of the concept of sovereignty and the main fundamental doctrines. Also, it focuses on major controversial issues of sovereignty that have appeared in science and proposes a new approach to determine the nature and source of sovereignty on the basis of the principle of the sovereignty of reason.

Key words: the principle of the sovereignty of reason, the history of international law, state sovereignty and popular sovereignty.

Отримано 18.11.2013